

Boekbespreking

M. W. G. Theunissen

Samen nascholen, maar hoe?

Garant, Leuven/Apeldoorn 1995

239 pagina's, f 49.90, ISBN 90-5350-409-5

De overheid streeft naar de opzet van Educatieve Faculteiten. Dat moeten organisaties worden waar lerarenopleidingen voor basis- en voortgezet onderwijs en schoolbegeleidingsdiensten nauw samenwerken. PABO's en Schoolbegeleidingsdiensten (SBD's) moeten samenwerken om leraren in basisscholen te ondersteunen bij hun taakuitvoering. In de praktijk blijkt deze samenwerking veelal de lossere vorm aan te nemen van een Educatieve Federatie. De bestaande vormen van samenwerking hebben vooral betrekking op nascholingsactiviteiten. Op dit terrein is van wederzijdse afhankelijkheid sprake tussen PABO's en SBD's door de wijze waarop de nascholing gefinancierd wordt en door de verdeling van deskundigheden over beide typen instellingen. Ten tijde van het promotie-onderzoek van Theunissen heeft de nascholing waarbij wordt samengewerkt met name betrekking op Onderwijskundig Management. De nascholingsactiviteiten binnen dit thema staan dan ook centraal in haar onderzoek.

De doelstelling van het onderzoek is het opsporen, beschrijven en evalueren van structurele samenwerkingsvormen tussen PABO's en SBD's bij nascholing. De probleemstelling is welke samenwerkingsvormen te onderscheiden zijn bij de samenwerking van PABO's en SBD's bij nascholing, en welke effecten de gekozen samenwerkingsvormen hebben op nascholing. De probleemstelling is uitgesplitst in een zestal onderzoeksvragen die betrekking hebben op structurele kenmerken van de samenwerking, problemen bij de ontwikkeling en organisatie van de samenwerking inclusief gekozen oplossingen, waardering van de samenwerking door diverse betrokkenen bij de nascholing, effecten van samenwerking op de nascholing, en tot slot ervaringen van cursisten met de samenwerking bij nascholing.

Voor haar theoretisch kader leunt Theunissen sterk op de netwerktheorie van Godfroj. Het betreft een theorie over structuren, strategieën en processen van samenwerking tussen interdependente organisaties in zich ontwikkelende inter-

organisationale netwerken. Veel interorganisatietoel onderzoek richt de aandacht vooral op de afzonderlijke organisaties, terwijl het in de theorie van Godfroj nu juist gaat om de samenwerking tussen organisaties. De kenmerken van het netwerk als geheel zijn niet zonder meer te reduceren tot kenmerken van afzonderlijke deelnemende instellingen. Dit maakt de theorie van Godfroj tot een aantrekkelijk uitgangspunt voor de studie van Theunissen.

De opzet van het onderzoek bestaat uit een survey en een case study. In het survey zijn alle nascholingscoördinatoren van SBD's en PABO's bevraagd door middel van een vragenlijst (respons 68%). De case-study is uitgevoerd in vier samenwerkingsverbanden die zijn geselecteerd op basis van de uitkomsten van het survey aangaande het samenwerkingsstype. Van deze samenwerkingsverbanden zijn het algemeen management van de instellingen, coördinatoren en uitvoerders bevraagd door middel van interviews (totaal 22). In de case-study zijn tevens de cursisten/afnemers van de nascholing bevraagd door middel van een vragenlijst (respons 46%).

Hoewel Godfroj in zijn netwerktheorie meerdere netwerktypen onderscheidt, vindt Theunissen in grote lijnen twee clusters van netwerkstructuren, waarbinnen verschillende typen een plaats hebben. In samenwerkingsverbanden met een praktische en inhoudelijke inslag wordt veel aandacht besteed aan uitwisseling van materialen en personeel, onderlinge afstemming en de ontwikkeling van een gezamenlijk produkt. In samenwerkingsverbanden met een bestuurlijke inslag ligt het accent meer op krachtenbundeling voor het verkrijgen van subsidie, en op het hanteren van verschillen in belangen en visies op beleidsniveau. De samenwerkingsverbanden zijn doorgaans federatief gestructureerd. Met betrekking tot bepaalde zaken kan het coördinerend orgaan zelfstandig opereren. Uitvoerende groepen beschikken over een relatief grote zelfstandigheid. Binnen de netwerken vertonen de instellingen doorgaans verschil in cultuur (PABO's zijn meer procesgericht en SBD's resultaatgericht). De samenwerking op de werkvloer voltrekt zich in de meeste gevallen naar tevredenheid, onafhankelijk van het netwerktype. Volgens deelnemers aan de interviews uit de meerwaarde van de samenwerking zich in verbeterde nascholingsprodukten. Deze meerwaarde heeft echter

een grens; ondersteuning van scholen en cursisten met het oog op toepassing van het geleerde in de eigen praktijk neemt door de samenwerking niet toe. De cursisten zijn tevreden over de nascholing. Het gegeven dat de cursus in samenwerking heeft plaatsgevonden is echter goeddeels aan hen voorbij gegaan.

In het onderzoek van Theunissen staat een belangrijke thematiek centraal. Het belang van samenwerking tussen onderwijsinstellingen zal de komende jaren immers alleen maar toenemen. Onderzoek naar organisaties in het onderwijs richt zich doorgaans op afzonderlijke scholen en instellingen. In theoretisch en praktisch opzicht biedt het onderzoek daarom nieuwe invalshoeken. Een aantrekkelijk punt is ook dat in de theoretische benadering van Godfroj een actorgerichte benadering van organiseren centraal staat. Deze benadering biedt een welkome afwisseling op het overheersende structureel-functionalistische denken en het systeemdenken in het Nederlandse en internationale onderzoek naar schoolorganisaties. Hoeveel vorderingen maakt het onderzoek van Theunissen bij deze verschillende perspectieven?

De doelstelling van het onderzoek doet vermoeden dat bij de onderzoekster de belangstelling in praktische opbrengsten groter is geweest dan de belangstelling voor theorievorming op het terrein van netwerken van onderwijsorganisaties. Dit vermoeden wordt door de uitwerking van het onderzoek bevestigd. Het theoretisch kader voor het onderzoek wordt gebaseerd op de netwerktheorie van Godfroj. In de uitwerking wordt echter naar verhouding sterk de nadruk gelegd op formele structuur- en functiekenmerken van de netwerken en de daarin deelnemende SBD's en PABO's. De uitwerking van de actorgerichte dynamische aspecten van de theorie krijgt in het onderzoek slechts beperkt aandacht. De clustering van een aantal netwerkstructuurtypen tot twee hoofdclusters is een wat magere theoretische opbrengst. De conclusie dat netwerken in de tijd een ontwikkeling doormaken van beleidsgericht naar inhoudelijk gericht lijkt voorbarig vanwege het cross-sectioneel karakter van het onderzoek. Het gegeven dat oudere netwerken inhoudelijk gericht en jongere netwerken beleidsgericht zijn kan evengoed of wellicht beter verklaard worden door het tijdstip van oprichting van de netwerken in samenhang met

veranderingen in de door de auteur beschreven landelijke beleidscontext. In deze context wordt samenwerken met de dag een nijpender noodzaak om te overleven. Deze context plaatst opportunistische motieven om samen te werken (jonge, beleidsgerichte netwerken) op de voorgrond. Inhoudelijke motieven om samen te werken (oude, inhoudelijk gerichte netwerken) verdwijnen meer en meer naar de achtergrond. Naast conceptuele beperkingen staan ook methodische problemen een grotere theoretische opbrengst in de weg. Zo kan de waarde van een aantal correlaties tussen de variabele netwerktype en andere variabelen niet geschat worden, omdat deze variabelen eerder een rol spelen in de constructie van de netwerktypen. Het siert de auteur dat zij deze methodisch minder sterke plek zelf als probleem heeft opgevoerd.

De opbrengst van het onderzoek moet vooral op het evaluatieve en praktische vlak worden gezocht. Het onderzoek biedt een aardig inzicht in de stand van zaken van de vorming van Educatieve Federaties en vergelijkbare samenwerkingsverbanden in Nederland. Een interessante bevinding is dat de produkten waarbij SBD's en PABO's samenwerken relatief veel aftrek vinden, terwijl tegelijkertijd deze instellingen relatief weinig investeren in deze produkten en de afnemers van de produkten in de scholen de samenwerking niet als zodanig waarnemen. Ook is de constatering belangrijk dat een potentiële meeropbrengst van samenwerking - verbetering van de begeleiding bij de transfer van de training in de scholen - niet wordt gerealiseerd. Hier liggen aangrijpingspunten om op strategisch niveau de samenwerking nader te profileren, en om de samenwerking inhoudelijk verder uit te bouwen. In het evaluatieve deel van het onderzoek is een methodische onduidelijkheid waarom de structuur van het schriftelijke evaluatie-instrument voor scholen met een factoranalyse wordt bepaald. Het gaat hier niet om het opsporen van theoretische constructen, maar om heel praktische factoren zoals de bruikbaarheid van de cursus Onderwijskundig Management op school, en de tevredenheid van de cursisten over andere nascholingscursussen. De uiteindelijke categorieën van items zouden op basis van de tevens uitgevoerde betrouwbaarheidsanalyse toch wel naar voren zijn gekomen.

Een zinvolle maar in diepgang beperkte bevinding is dat de netwerktheorie in aanzet bruik-

baar is om samenwerking tussen onderwijsinstellingen in kaart te brengen. Resumerend kan worden vastgesteld dat de in leesbare stijl geschreven dissertatie vooral interessant is voor lezers met belangstelling voor empirisch onderzoek naar de praktische kanten van samenwerking tussen onderwijsinstellingen, met name samenwerking tussen PABO's en SBD's.

J. Imants

Mededelingen

Promoties

Universiteit Utrecht

Promovendus: Drs. J. H. M. Castelijns

Titel proefschrift: Beelden van bekwaamheid.

Een onderzoek naar de implementatie en effecten van het programma 'Responsive instructie' voor leerkrachten van groep 2 van de basisschool

Promotor: Prof. Dr. L. M. Stevens

Co-promotor: Dr. K. M. Stokking

Datum: 10 juni 1996

Universiteit Utrecht

Promovendus: Drs. M. C. Luna Rubio

Titel proefschrift: Leerlingbegeleiding: wens en werkelijkheid. Een studie naar de activiteiten van de leerlingbegeleiding

Promotores: Prof. Dr. N. Deen en

Prof. Dr. H. 't Hart

Datum: 19 juni 1996

Inhoud andere tijdschriften

Comenius

16e jaargang, nr. 2, 1996

Het effect van ouderlijke ruzie en echtscheiding op het welzijn van middelbare scholieren, door J. Dronkers

Verheffing door handenarbeid, door J. Jongkind
Kansen, plichten en het marktgebod. Intercultureel management en inburgeringsprogramma's als interventies in interetnische verhoudingen, door F. Glastra en P. Schedler

Een sterk plekbefesf: Dennendal revisited, door E. Tonkens en I. Weijers

Angst voor verlies van vrouwelijkheid. Honderd jaar discussie over de relatie tussen sekse en onderwijs en wetenschap, door S. Grotenhuis

Pedagogisch Tijdschrift

21e jaargang, nr. 2, 1996

Over het wezen en de betekenis van de koloniaal-pedagogische traditie in België en Nederland, door A. T. Boone en M. Depaepe
Onderwijs en opvoeding in De Nederlandse koloniën, door A. T. Boone
Koloniale pedagogiek in Nederlands-Indië, door

J. E. A. M. Lelyveld

De bijzondere situatie van Europese kinderen in de voormalige Oost-Indische kolonie, door G. C. Brantas

Onderwijs en missie strategie (1872-1940). Een case-study over de Chinamissies, door C. Dujardin

'Rien ne va plus ...'. De ondergang van de koloniale educatieve structuren in Zaïre (1960-1995), door M. Depaepe

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

35e jaargang, nr. 5, 1996

Rekenen en rekenproblemen, door J. E. H. van Luit en A. J. J. M. Ruijsseenaars

Rekenvaardigheden van kleuters (1). Onderzoek in het basisonderwijs, door B. A. M. van de Rijt, J. E. H. van Luit en A. H. Pennings

Rekenvaardigheden van kleuters (2). Onderzoek bij In hun Ontwikkeling Bedreigde Kleuters, door E. A. M. Schopman en J. E. H. van Luit
Een orthodidactische aanpak van rekenproblemen bij rekenzwakke leerlingen in het regulier basisonderwijs, door P. Ghesquièrre, A. Ruijsseenaars, H. Grietens en E. Luyckx

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

35e jaargang, nr. 6, 1996

Traumabeleving door geadopteerden, door R. A. C. Hoksbergen

Rekenproblemen: de andere kant van de medaille, door G. M. van der Aalsvoort

Twee provinciale plannen jeugdhulpverlening bezien in samenhang met het Rijksplan, door J. H. L. Oud en J. J. M. van der Eerden

Ontvangen boeken

Braster, J. F. A., *De identiteit van het openbaar onderwijs* (dissertatie). Wolters-Noordhoff, Groningen, 1996, f 42,50.

Kats, E., *Metaforen en methodologieën. Ontwikkelingen in praktijkgericht onderzoek*. Wolters-Noordhoff, Groningen, 1996, f 49,50.

Lockhorst, D., & Meer, T. van der, *Tussen luisterschool en werkplaats. Handleiding voor creatieve leerplanontwikkeling en begeleiding*. Wolters-Noordhoff, Groningen, 1996, f 49,50.

Rispens, J., Hermanns, J. M. A., & Meeus, W. H. J. (red.), *Opvoeden in Nederland*. Van Gorcum, Assen, 1996, f 42,50.

Inhoudsopgave

Pedagogische Studiën Jaargang 73, nummer 5/1996

L. Verschaffel en E. De Corte

Leren realistisch modelleren en interpreteren van vraagstukken.
Een exploratief onderwijsexperiment bij leerlingen van de boven-
bouw van de basisschool 322

F. W. P. van der Slik, J. R. M. Gerris en A. J. A. Felling

Opleiding van ouders en de opvoeding van hun kinderen. Een on-
derzoek in de Kohn-traditie 338

S. Veenman en J. Raemaekers

Retentie-effecten van een nascholingsprogramma voor effectieve
instructie en klasmanagement 357

Kroniek

N. Verloop en L. Verschaffel (red.)

Het AERA-Congres 1996, New York 372

Boekbesprekingen 395

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT